

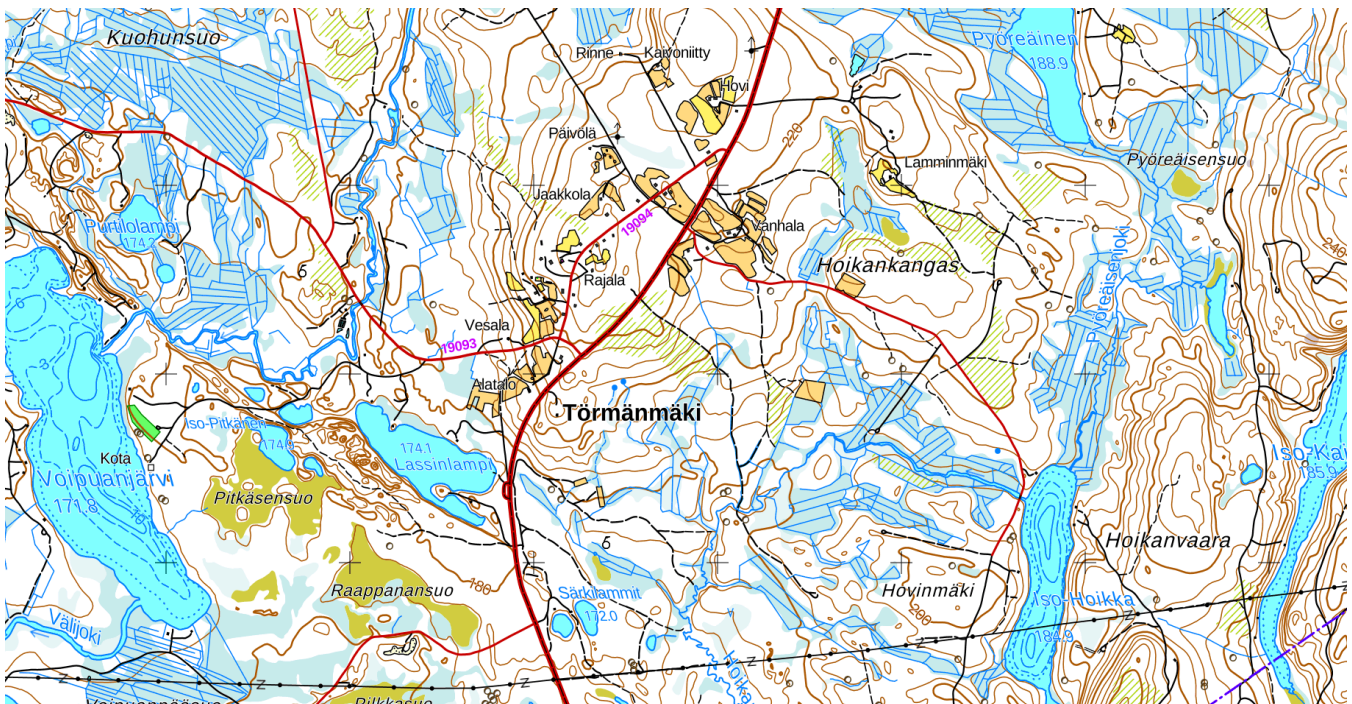
(TAULU 1A)

TERVETULOA LUONTO- JA HISTORIAPOLULLE ALATALON HAKAAN PUOLANGAN TÖRMÄNMÄELLE! (Piirroskuvitus vain kylteissä paikan päällä.)

Alueelle voi pysähtyä tutustumaan paikan luontoon, maisemaan ja infotauluihin. Infotaulujen sisältö kertoo niin Alatalon haasta kuin sen ympäristöstä. Markku Korteniemi on suunnitellut taulujen sisällöt ja laatinut infotaulujen tekstit. Timo Tolonen ja Kaisa Avonius ovat avustaneet. Anne Heikkinen on tehnyt piirroskuvituksen. Mainostoimisto 2b2 on viimeistellyt taulutiedostot ja Kylttipaja valmistanut infotaulut. Taulujen pystytys ja alueen kunnostus on tehty Kyläyhdistyksen talkootyönä.

Älä kerää alueelta kasveja ja hyönteisiä. Tulenteko ja leiriytyminen on kiellettyä. Eväiden nauttimista varten alueella on pöytä ja penkit. Vie roskat mukana.

Kiertosuunta on vapaa. Qr-koodin avulla infotaulujen tekstin voi kuunnella tai lukea osin laajempana versiona. Liikkuminen alueella on omalla vastuulla. Polut ja maasto eivät ole esteettömiä liikuntarajoitteiselle. Alueella liikkuvien on myös syytä varoa sateella liukkaita kiviä, teräviä kantoja, kyykkäärmeitä tai putoavia oksia. Varo liittymässä myös liikennettä Puolanka-Paltamo tiellä.

Karttaote. C Maanmittauslaitos karttapaikka 2026.

Perinnemaisemista alueella

Kainuun perinnemaisemia ja kasvillisuutta on inventoitu Ympäristökeskuksen vuonna 2000 julkaisemaa Kainuun perinnemaisemat -opasta varten. Työn tekivät Maarit Vainio, Saara Autio ja Reima Leinonen. Ympäristöministeriön rahoituksella käynnistetty projekti toteutettiin Kainuussa vuosina 1991–1997.

Puolangalta on inventoitu 33 perinnemaisemakohdetta. Näiden tyypilliset eliöyhteisöt ja maisemanpiirteet ovat muovautuneet talonpoikaisasutuksen seurauksena 1500-luvulta lähtien. Törmänmäestä luetteloitiin 1990-luvulla neljä perinnemaisemakohdetta (valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä).

1. Törmänmäki, **Kallioahon haka** (V) oli Törmänmäen edustavin perinnebiotooppi, harmaaleppähaka. Sen veräjältä aukeavat näkymät viereiselle vaaralle. Kasveista mainittavia ovat aholeinikki ja soikkokaksikko.
2. Törmänmäki, **Jaakkolan haka** (M) Törmänmäen ainoa vielä 1990-luvulla laidunkäytössä ollut harmaaleppähaka – nurmilaitumen yhteydessä.
3. Törmänmäki, **Alanteen metsälaidun** (M-) Lehmien metsälaidun Törmänmäen kaakkoisrinteessä. Kuusivaltaiseen metsään sisältyy myös hakamaisia alueita ja niittyä.
4. Törmänmäki, **Alanteen haka** (P+) pihapiirin tuntumassa. Ollut vasikkahakana 1950-luvulta ja siihen on kehittynyt edustavaa niittykasvillisuutta.

Sittemmin useimmat perinnemaisemat ovat kärsineet tai tuhoutuneet metsätalouden tai umpeenkasvamisen seurauksena.

Törmänmäki ilmasta ja etelästä kuvattuna 2016. Kuva Mikko Kempainen.

Alatalon haka Törmänmäellä

Törmänmäki sijaitsee Kainuun vaara-alueen länsireunalla. Törmänmäen vaaran länsipuolella avautuu Pohjois-Pohjanmaan alankoalue soineen ja kankaaneen. Törmänmäen laelta (240 m mpy) näkyy kaakossa muun muassa Vuokatin hiihtokeskuksen valot noin 50 km:n päässä.

Alatalon haaksi nimetty noin 1,5 ha laajuinen alue Törmänmäen etelärinteessä sijaitsee maantie 78:n varressa. Se koostuu "hakakukkulasta", joka on vanhaa metsälaitumen osaa, sekä peltoalueesta, joka on aikoinaan ollut viljeltyä, sittemmin perunapeltona ja mansikkamaana. Alueella on laidunnettu lehmiä vielä 1960-70 - luvuilla. Vanhemmasta kaskikulttuurista ja peltoviljelystä kertovat suuret aitamaiset kivirauniot hakamaan ja peltomaan välillä.

Alueen omistavat Jenna Koistinen, Johanna Koistinen ja Satu Väisänen. Törmänmäen Kyläyhdistys ry:llä on alueesta määräaikainen sopimus perinnemaiseman hoitoa ja luontopolun ylläpitoa varten. Maisemointi -hanke alkoi vuonna 2012 ELY:n ja ProAgrian "Maisemat ruotuun" -hankkeen kyläkävelyllä Sari Leinosen johdolla ja sittemmin Aili Jussilan laatimalla "Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitosuunnitelmalla". Hankkeelle saatiin 2013-2020 EU:n tukea "Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon" perusteella. Aluetta on laidunnettu lampailla vuosina 2013-2025, raivattu talkoilla vesaikkoa ja liikapuustoa sekä rakennettu kainuulaista perinneaitaa alueen länsi- ja etelälaidalle. Perinne- biotoopin kasvillisuusinventoinnin on tehnyt Liisa Misinkangas (ELY) 2021, mitä on Markku Korteniemi päivittänyt 2025. Alueen arvoluokitus on P (paikallinen).

(TAULU 1B)

ALATALO 400v

Alatalon tarina alkaa jo 1500-luvun loppupuolelta savolaisten muuttoaallostsa Oulujärven erämaihin. Talon nimi oli pitkään Heikkilä. Lähellä sijaitseva "Lassinlampi" lienee saanut nimensä Heikkilän isännästä Lauri Mikonpoika Heikkisestä (s.1754). Vuosien vierieessä asukkaita tuli ja meni, tilan nimi muuttui Alataloksi. Vuonna 1885 taloon muuttivat Väisäset Someron Kuikasta.

Talon ympärillä on ollut kymmenkunta muuta rakennusta: kaksi navetta-heinälatoa, tallit, aittoja, masiinihuone riihessä puidun viljan puhdistamiseen, riihi ja paja sekä kellari. Kongasmäkeen lähtevässä risteyksessä oli umpi- eli ns. sulkulato.

Alatalon historia on moninainen. Talo on toiminut muun muassa kievarina. Kievarin puolella oli 3 kamaria ja hellahuone sekä iso eteinen, jota sanottiin tampoiksi. 1930-luvulla vanhan päärakennuksen pirttiosa siirrettiin nykyiselle paikalleen ja yhdistettiin kievarirakennukseen. Samalla kaksi kievaripuolen kamaria suljettiin ja avattiin uuteen pirttiin päin.

Alatalo toimi myös Jääkäri liikkeen etappitalona. Saksaan menijät saivat yösijan, muonituksen ja kuljetuksen seuraavaan etappiin eli Väyrylänkylän Huovilaan. Kainuussa oltiin isänmaallisia – eikä kulkijoita ilmiannettu.

Alatalon pirtissä on toiminut kylän koulu ja sen pirtissä on näytetty kyläläisille elokuvia. Televisiokin hankittiin heti kun lähetykset Vuokatista alkoivat, katsojia kylältä riitti.

Karjatalous oli pitkään pääelinkeinona. Lehmä oli enimmäkseen kymmenkunta. Karjanjalostusyhdistyksen tarkastuskarjakko piti tarkkaa kirjanpitoa niin maidon tuotosta kuin ruokinnasta. Ruoaksi annettiin nurmea, heinää, kauraa, ohraa, ohrajuhoja, turnipsia, perunoita, olkia ja apetta. Lehmien nimiä olivat esim. Helena, Hilleri, Ihana, Ilpotar, Kultanen, Kyyttö, Lilja, Sievä, Tuisku, Venla, Valkopää sekä sonnien nimiä; Nappe, Simppa ja Moppe. Koska haluttiin olla omavaraisia, niin navetassa oli myös sikoja, lampaita ja kanoja – ja etenkin kievaritalossa myös hevoset.

Kesäisin niin lehmät, lampaat kuin hevoset olivat vapaana metsässä etsimässä ruokaansa. Lehmät tulivat iltaisin kellokkaan – tai paimenen - johdolla kotiin lypsettäväksi. Myöhemmin lehmien kesälaitumena toimi *lepikko* eli metsähaka (auto)tallin takana.

Ohraa, perunaa ja satunnaisesti ruistakin viljeltiin omaan tarpeeseen. Pelloksi kelpaava maa oli raivattu – ja tarkoin aidattu, mutta se oli viljaa ja perunaa varten. Siksi heinää piti niittää lisäksi jokivarsilta ja suoniityiltä.

Jo ennen sotia mukaan tuli autoilu. Alatalon pihaankin ilmestyi ensimmäinen auto, joka oli T -mallin Ford. Myöhemmin auto muuntui ns. seka-autoksi, jossa oli matkustajaosa, sekä pieni lava takana tavaroita varten. Kuorma-autoja oli parhaimmillaan kolme. Taksitoimintaa harjoitettiin siinä sivussa 1970-luvulle asti.